

לא גארי יורופסקי-רובוט מטופו?

תפקידם של בעלי החיים בעולמנו נע בין סטייק בפיתה, נעליים מעור או חיית מחמד להתכרבל איתה בחורף. ד"ר אריאל צבל קורא לנו לפנות מקום מוסרי יותר לחיה בעולמנו להתחיל לחשוב במונחים של "חברה רב מינית" מאת רוני כהן

"היכן שיש לנו השפעה, יש לנו אחריות." ד"ר אריאל צבל

אין היה נראה העולם שלנו ללא שימוש בבעלי חיים למטרותינו? איך היתה נראית החברה שלנו אם היינו מתייחסים בשוויון אל כולם, גם לבעלי החיים?

ד"ר אריאל צבל, שמעביר ברחבי הארץ את הקורס "החברה הרב מינית", לא יודע להשיב על שאלות אלה. הוא מלכתחילה נרתע מספקולציות אוטופיות. עולמנו, שבו בעלי החיים משמשים כחפץ וכסחורה לרווחת האדם, כה רחוק מכך, שאין טעם לעסוק בשאלות הללו. ובכל זאת, הוא שואף להתקרב לשם ככל שניתן, ומאמין שבעלי החיים לא נועדו כדי לשרת אותנו, בני האדם, ושהיחס הזה אל חיות כמוצרים, ולא כחלק מהחברה החולקים איתנו את כדור הארץ, היא שגויה ועלינו לתקן זאת, כל אחד מאיתנו. "אני מאוד נהרר מחשיבה אוטופית ומסתפק באסיפה להשיג פחות רוע ויותר טוב," הוא אומר.

ובכל זאת, קשה שלא לתהות כיצד עשויה חברה כזו, חברה רב מינית, להיראות. ד"ר אריאל צבל הוא היסטוריון, פילוסוף ופעיל חברתי לזכויות בעלי החיים. הוא למד באוניברסיטת ת"א, ועשה דוקטורט במכון להיסטוריה ולפילוסופיה של המדעים והרעיונות.

ד"ר צבל הוא חובב חתולים מושבע, צפר, צמחוני מגיל 14 וטבעוני בהווה. הוא פעיל בעמותת "אנונימוס" ונורך את הניוולטר שלהם. בשנת 2002 העביר קורס באוניברסיטה, מטעם "אנונימוס", על ניצול בעלי חיים. קורס זה עורר בו את הרצון להמשיך בכיוון הזה. לאחרונה פתח את הקורס "החברה הרב-מינית", המיועד לקהל הרחב. קורס זה כולל 14 הרצאות הקשורות זו בזו וגם עומדות כל אחת בפני עצמה. הקורס התקיים בתל אביב, חיפה, ירושלים וכרמיאל השנה ומחוזים נוספים צפויים להתקיים בהמשך השנה.

וור אדם עם כבש

הקורס "החברה הרב מינית" הוא בעצם קורס מבוא ליחסי אדם-חיה. הקורס מציע תפיסה שבה בעלי החיים אינם רק "טבע", משאבים או מוצרים הניתנים לניצול ושעבוד. המושג "החברה הרב מינית" מציע תפיסה שונה לגבי מקומן של החיות בעולמנו, מתוך אמונה

קשה לעשות את ההפרדה בין ד"ר צבל והאידיאולוגיה שלו ובין הקורס ומטרותיו. רואים שד"ר צבל הוא-הוא הקורס. זה לא אומר שהוא בא ללמד איך לחשוב, להיפך, הוא מעלה לדיון שאלות המעניינות אותו ונושאים אותם למד וחקר.

הקורס אינו מתקיים בחלל ריק. לא יהיה זה מנותק מהמציאות לומר שמהוה אכן משתנה בחברה שלנו, לכל הפחות בתודעה שלנו. די להזכיר את הטבעונות, שהופכת לאחרונה לפופולארית יותר ויותר. קורס זה מתיימר לקחת אותה צעד אחד (או אפילו שניים...) קדימה. מעבר להימנעות ממוצרים מן החי, מתחייב כאן גם שינוי תודעתי עמוק יותר.

גארי ואני

הטבעונות הפכה לטרנד, ממש תנועה שלמה, וניתן ליחס חלק מההתעוררות הזו להרצאתו של גארי יורופסקי האקטיביסט. ד"ר אריאל צבל הוא אולי ההיפך הגמור ממנו, בלי פרובוקציות, ללא רצון מוצהר לזעזע, ובלי אמצעים שיווקיים ומטיפניים. בעדינות, ברוגע ובמתניות הוא משכנע, מנסה לפתח דיון במקום להטיף. "שטיפת מוח נגדית תמיד משתמשת בכוח, וניסיון כזה להפעיל כוח לא יכול לעמוד מול הגמוניה מחולטת".

המושג שטיפת מוח אינו מופנה, כמוכן, רק אל גארי יורופסקי, אלא בעיקר אל שטיפת המוח שכולנו עוברים מינוקת - שטיפת המוח מצד החברות המוכרות לנו בשר, חלב וביצים וכל התאגידים המרוויחים מכך, ומכתיבים לנו את השימוש בבעלי החיים כמוצרים הטובים לנו ולבריאותנו. כמו למשל התעמולה המתמשכת, שכבר כמעט הפכה לאקסיומה מוסכמת על כול, שאם לא נשתה חלב לא יהיה לנו מספיק סידן בגוף.

ואולם, ד"ר צבל סבור שהמושג "שטיפת מוח" מעט פשטני ונקודתי מדי, ומתייחס לחברה מסחרית מסוימת בעלת אינטרס ספציפי המפעילה מינופולציות על קהל היעד. ואם כך, תיקון של שטיפת מוח שכזו הוא פשוט יחסית, שהרי כל מה שיש לעשות הוא לחשוף את המינופולציה ולהתנער ממנה. ואולם, השימוש בבעלי החיים הינו תופעה רחבה יותר, המושרשת עמוק בחברה זה אלפי שנים

ומוטמעת בנו מינוקת, במיוחד דרך צריכה יומיומית של מוצרים מן החי. אין אדם או תאגיד ספציפי שניתן להפנות כלפיו אצבע מאשימה, ולכן התיקון הרבה יותר קשה וסיזיפי. "משטיפת מוח פשוט מחלימים - אידיאולוגיה הרבה יותר קשה להפוך".

ד"ר צבל מנסה לפנות לקהלים יותר נרחבים בעזרת גישה של איש חינוך ולא של הטפה או רדיפת פרסום. הוא אינו מתנגד ליורופסקי או לפרובוקציות של PETA. "אני מעדיף לתת לאנשים טיעונים רציונאליים, להנגיש חומרים שהם קשים יחסית, להמחיש לאנשים שזכויות בעלי החיים אינן מסתכמות בשתיים וחצי סוגיות כמו לבישת פרוות ותרנגולות בלול תעשייתי, אלא זה העולם כולו". לדעתו, התיקון לא יגיע משטיפת מוח נגדית. אז איך יתחולל שינוי? כאן נכנסים במשנתו של צבל מושגים של מוסר ואחריות.

הצו המוסרי

לא קל להוציא מצבל טענות רדיקליות. ואולם, ייתכן כי היסוד המרחיק לכת ביותר בחשיבתו נוגע לתפיסתו את האחריות המוסרית של האדם. ד"ר צבל טוען שהאחריות המוסרית שלנו היא לעזור למי שנתון במצוקה ויש לנו אפשרות להשפיע על מצבו, במקרה הזה בעלי החיים.

המושג "אחריות מוסרית" עלה כמה וכמה פעמים בשיחה עימו. תפיסת העולם שלו מושתתת על המושג הזה. ואולם, האחריות

המוסרית שעליה מדבר צבל היא יותר מסתם מושג, היא אידיאולוגיה, היא דרך חיים, היא חלק מההגדרה שלנו כבני אדם. האחריות המוסרית מתחברת עם הכול, עם פילוסופיה, עם היסטוריה, עם הטבע...

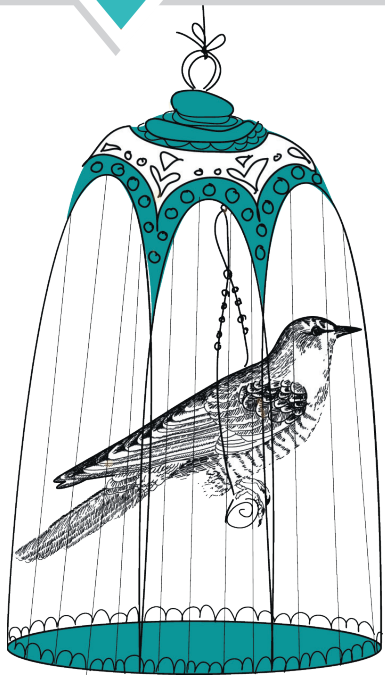
החיבור האמיתי בין מחשבה אקולוגית ומוסרית יתאפשר כאשר נכיר בהשפעה שלנו בני האדם על יצורים אחרים ובאחריות שלנו כלפיהם. "אנו צריכים להבין שבכל פינה יש לנו השפעה, ולכן גם אחריות".

צבל מאמין "בהתערבות מוסרית" בטבע, כל עוד זה ניתן. ברגע שאינדידואל במצב של פגיעות יש עליו חובה לעזור לו - אם הדבר אפשרי עבורו. האחריות המוסרית מתחילה מבחינתו בסיוע לציפור נודדת המתמוטטת מאפסית כוחות ליד ביתנו. הוא אינו מסכים שנתעלם ממצוקה כזו בטענה ש"ככה זה בטבע", ציפורים נפגעות בנדידה. הטענה הרווחת ש"ככה זה בטבע" אינה לוקחת חלק במשוואה של ד"ר צבל.

לדעתו של צבל, התחמקות מאחריות כלפי העולם הטבעי בטענה שבטבע יש איזונים עדינים שאסור להפר כבר אינה רלוונטית. הערים, הכבישים, השמדת יערות, גידולים חקלאיים. כבר הפרנו מזמן את האיזון הטבעי ונכשנו במצב שלא ניתן לחזור אחורנית וכבר השתלטנו על הטבע, עליו לממש את האחריות המוסרית שלנו כלפיו. והאחריות המוסרית היא לעזור ליצור במצוקה. עם זאת, אחריות זו אינה מביאה אותו להציע לנו לנסוע לסוואנות של אפריקה כדי להציל זברות תמימות משיני האריות.

ולכן, גם הניסיון שלי לדון איתו באוטופיה מוסרית, כפי שהיא עשויה להיראות מבחינתו, רק מעלה יותר שאלות. השאלה הכי גדולה שעולה אצלו בנושא היא האם באמת ניתן להשפיע עד כדי כך שנוכל ליצור כאן אוטופיה? ואם עליו לעזור לציפור תשושה, למה לא לזברה נרדפת?

בתגובה לשאלות הללו, הוא מציע כתשובה את האפשרות התיאורטית של רובוט עשוי טופו המכיל את כל המרכיבים התזונתיים המתאימים לאריה, וגם מציע עצמו לטרף לאריה ובכך מספק גם את הצרכים ההתנהגותיים. רובוט כזה עשוי לתקן משהו מהרעות שקיימות בטבע. האם חזון זה, שבו האדם רותם את הטכנולוגיה לשם השגת חברה מוסרית גם בתוך תחמוי האכזריים של הטבע, היא חלק מהאחריות המוסרית של האדם, או שמא מדובר יהיה בניסיון גס לביית את ה'ג'ונגל' צבל, שכאמור

ציפור זה לא אוסף בולים

נוטה להתחמק מהאוטופי, מותר שאלה זו פתוחה. לפני כן עלינו לחדול מעינוי מיליארדי חיות במשקים תעשייתיים, הוא אומר.

מותר האדם?

הפגישה עם החומר הזה מניעה לחשיבה מחודשת על עולם החי וכיצד אנו תופסים אותו. זה מעבר לצמחונות או טבעונות, הדבר נוגע לראייה של המין האנושי ובאיזה אופן החיות הן חלק מהחברה שלנו, ומהו בכלל ההגדרה של "חברה".

לספקנים מסוימים יש נטייה לפסול בזו את החיות כחלק מהחברה שלנו, מכיוון שהן אינן מסוגלות לקחת על עצמן אחריות ולכן אינן זכאיות להיות חלק מהחברה.

ד"ר צבל עונה על כך בפשטות, "בעלי חיים אינם נמצאים במצב שמאפשר להטיל עליהם חובות, ממש כמו תינוקות או אנשים לוקים בשכלם הזקוקים לעזרת הזולת כדי להתקיים. אבל יש לנו אחריות מוסרית כלפי כל אלה משום שהם פגיעים ויש לנו השפעה על גורלם. אני רואה את החיות כחלק מחברה מעוותת ומאמין שיש לנו אחריות חברתית ומוסרית כלפיהן."

הרי חברה אינה מושג הומוגני-שוויוני, או כפי שצבל מנסח זאת, "חברה זה סוג של המשגה שלוחצת לתיקון". אם כך, מה תפקידו ותפקיד החיות בחברה זו? ולא יזוזו חברה יש לשאוף אם מתחשבים בכל האספקטים הקיומיים, ההומאניים והטבעיים?

אנשים נורא אוהבים לצאת בהצהרות הומאניות על עצמם, "אני אוהב חיות". הבעייתיות היא כאשר אדם המגדל בביתו ציפור בכלוב מגדיר עצמו כאוהב חיות באותה מידה שהוא מגדיר עצמו כאוהב מטבעות ישנים. אל שניהם הוא מתייחס כחפץ ו"אוסף" אותם בביתו. במקרה של המטבעות אין שום בעייתיות מוסרית, ואולם כשהדבר מגיע לציפורים או לחיות אחרות ובני האדם לא רואים את הבהדל, זו הנקודה בה עלינו לעצור, לחשוב ולשנות.

והשינוי יכול להתחיל בקורס "החברה הרב מינית" של ד"ר אריאל צבל.

ronaco5@gmail.com